BRYAN RENNIE, *Mircea Eliade. A Critical Reader*, London, Oakville, Equinox Publishing Ltd., 2006

Twenty years after Mircea Eliade's death, commentators of his thought still continue to establish the coordinates which gave him the aura of one of the most influential historians of religion of the twentieth century. Mircea Eliade's oeuvre continues to be the focus of theoretical debates concerning not only its scientific validity but also its place in the broad field of the *Religionwiesenschaft* as a discipline capable to explain, through its creative hermeneutic, the role of the human being in the universe. The centenary of Eliade's birth was celebrated last year in a series of cultural events including: symposiums, debates, and the publication of volumes containing articles about the meaning of his life and thought.

In 2006, Bryan Rennie, Professor of History of Religions at Westminster College in Pennsylvania, edited the volume *Mircea Eliade. A Critical Reader*, published by Equinox Publishing Ltd., London, Oakville. This is not the first time when Bryan Rennie tried to make known to scholars the nuances of Mircea Eliade's thought and the plethora of its interpretations from within the academia. He is known not only as the editor of two other volumes: *Mircea Eliade. Ending Religious World* and *International Eliade* but also, as the author of an in-depth analysis of Eliade's thought entitled *Reconstructing Eliade: Making Sense of Religion.*

In the foreword of *Mircea Eliade: A Critical Reader*, Professor Rennie asserts his intention to present „a useful introduction for scholars at whatever stage of their studies, who wish to answer these questions" surrounding Eliade's system of thought. The observations shared by many scholars, including Zwi Werblowsky and Mac Linscott Ricketts, point out that many of the critics of Eliade's thought based their remarks on a limited number of his books, mainly the ones that became classics: *Cosmos and History, Images and Symbols, Patterns…, The Sacred and the Profane*. Professor Rennie re-emphasized the need for a deep knowledge of the integral work of the historian of religions, a fact that had been repeatedly asserted by Eliade himself.

Professor Rennie showed that Eliade's classic titles, though they are of great importance, express only a limited part of their author's complex system of thought. It is known that Mircea Eliade's work is a hermeneutic in progress, which is a re-interpretation and amplification of his previous fundamental ideas in later works. This is a case eloquently demonstrated by the elaboration of his concepts surrounding Yoga in three successive books, each of these with added clarification and the needed modifications.

A profound and extended reading of Eliade's work is necessary for any analysis that seeks to avoid the attribute of dilettantism. We can assert with a high degree of certainty that all inclusive studies on Eliade's thought are rare today.

Part of the obstacles a novice researcher encounters when he has to deal with Eliade's oeuvre is related to the unavailability of the eliadean texts that are, as Professor Rennie explained in his opus, difficult to find because they are published in reviews that are not easily acquirable. In this context, the researcher may miss the relevance of Eliade's literary works as well as the meaning of many important writings which complete his theoretical discourse. Not to mention the fact that the researcher's attempt to make an acquaintance with Eliade's Romanian creation is limited to the fact that many of the manuscripts of this period can be found only in the archives of the Library of the Romanian Academy. The book that analyzed this period in detail and which is considered a valuable source of information in the Anglo-Saxon world, entitled *Mircea Eliade. The Romanian Roots* is due to Mac Linscott Ricketts' research and efforts. On the other hand, the articles pertaining to Eliade's exile in France are in the annals of the Library of Freiburg, in Germany.

„Revista Română de Sociologie", serie nouă, anul XIX, nr. 5–6, p. 531–536, Bucureşti, 2008

The source of the volume edited by Professor Rennie could be found in the editor's awareness of the limits described above and in his desire to offer any researcher who is inclined toward an objective investigation of Eliade's oeuvre, a varied and adequate basis for his research. Bryan Rennie realized also that only a scientific analysis can contribute to a so much needed move toward systematization of Eliade's vast philosophy.

Without pretending to be a complete work, the editor recognized the omission of texts that are representative for some major topics of Eliade's thought. Such texts belong not only to Eliade, but to important interpreters of Eliade such as Professor Carl Olson, who is known for his reflections on the symbolism of the center published in *Theology and Philosophy of Eliade.* On the other side, Professor Mac Linscott Ricketts's article which throws light on the problem of archetype, entitled *The Nature and Extent of Eliade's 'Jungianism'* is felt as another important justified omission. As for the topic of *Shamanism,* only the „Foreword" of this extended work was included in the volume, though *Recent Works on Shamanism*, published in *History of Religions*, 1, 1962 is a good summary of this subject.

The way Professor Rennie organized the published material expresses his clear vision on Eliade's thought which was presented before in his book entitled *Reconstructing Eliade.* The four parts that form the structure of the chrestomathy leads the reader to the understanding that Eliade's concepts come together to form a system of thought. The main chapters of the volume are as follows: *Introduction; Eliade's Understanding of Religion; Eliade's Methodology; Problems and Themes in Eliade's Thought*. Each of these parts includes basic texts that belong to Eliade, followed by a couple of commentators' articles. I consider this sort of organization useful for any researcher who, in his endeavor to establish his own opinions about Eliade's ideas, has the possibility to compare the primary sources with their interpretations. Eliade's interpretation of the sacred, for instance, is accompanied by the texts signed by William Paden, and Bryan Rennie. According to Professor Paden, a reconsideration of Emil Durkheim's ideas on the sacred would support the defense of Eliade's concept of the sacred, thus facilitating its understanding beyond any theological suspicions and ontological substantiation.

Another interesting interpretation included in this chrestomathy belongs to Professor Douglass Allen who, in his article, „The Dialectic of the Sacred and the Profane" clearly explains the dialectic of those two concepts in the eliadean oeuvre encompassing the theoretical dilemma of Thomas Altizer, who emphasized the opposition of these two terms. Douglass Allen resettled the concepts in a paradoxical relationship in which the sacred limits itself, „embodying himself into the profane". Professor Allen is known also for his remarks on Eliade's methodology asserted in the article entitled „The distinction of the Religious Phenomena".

The researcher has in front of him a treasury of texts about the sacred, hierophany, symbolism, *coincidentia oppositorum,* myth, *illud tempus* and the terror of history. Some of the excerpts included in this volume belong to Eliade's main works while others belong to articles appeared under his signature in different reviews. The titles are as follows: „Introduction to the *Sacred and the Profane";* „The Folklore as an Instrument of Knowledge"; „The Structure and Morphology of the Sacred"; „The Sacred in the Secular World"; „Hierophany"; „*Coincidentia oppositorum*"; „The Myths of the Modern World"; „The Terror of History"; „The Sacred in the Secular World" (a summary of the discussions that took place at the Conference on Philosophy of Religion, Boston College, 1968, published initially in *Cultural Hermeneutics* 1, 1973); „What the Symbols Reveal?" (text included in „Methodological Remarks on the Study of Religious Symbolism", published in *History of Religions*: *Methodological Problems*, 1965); „Notes on the Symbolism of the Arrow" (published in *Religions in Antiquity,* edited by Jacob Neusner, 1968); „Mythology and History of Religions" (published in *Diogenes* 9, 1955); „Historical Events and the Structural Signification in Tension", published in *Criterion*, 1967).

Other texts included in this volume are signed by: John Saliba, Robert Baird, John Walk, Edmund Leach, Richard Gombrich, R. J. Zwi Werblowsky, Ivan Strensky, Robert Segal, Mac Linscott Ricketts, Matei Calinescu, Ansgar Paus, Alexander Webster. The editor is aware that not all of them „have been chosen for their positive qualities" but their inclusion in the volume is justified by the information they express.

The volume, including four hundred and twenty two pages, excepting those reserved for bibliography, is an endeavor that can not pass unnoticed. The book is, indeed, a good theoretical tool needed for the scholarly investigation of Eliade's thought. This investigation has today become more intense due to the fact that Eliade, who is considered an „internationally successful synthesizer of studies of religions", has become a case confronted with „several key issues" in the academia.

Virginia Stănescu

Ion Ghinoiu (coord.), *Atlasul etnografic român*, vol. II, *Ocupaţiile*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005 (295 pp., inclusiv 128 hărţi color şi 125 planşe), Academia Română, Institutul de Etnografie şi Folclor „Constantin Brăiloiu"

Într-o perioadă în care atenţia generală (politică, ştiinţifică, publică) este acaparată de procesul globalizării, *Atlasul etnografic român* (apărut sub egida Institutului de Etnografie şi Folclor „Constantin Brăiloiu" al Academiei Române) vine să sublinieze – ca un accent de restabilire a unui echilibru fundamental – importanţa specificului local în viaţa contemporană a popoarelor. În cazul de faţă, e vorba, desigur, de modul de viaţă caracteristic poporului român. Proiectată în cinci volume (I. Habitatul, II. Ocupaţiile, III. Tehnica populară, IV. Arta populară, V. Obiceiuri. Mitologie), această monumentală lucrare urmează a cuprinde în paginile ei un material etnografic impresionant, contribuind astfel la cunoaşterea şi fixarea pe firmamentul timpului istoric a întregului ansamblu de valori ce dau seama, acum şi de-a pururi, de identitatea noastră naţională.

Întrucât în consideraţiile de faţă avem în vedere volumul II, nu ne vom referi aici cu amănunte la metodologia întregii lucrări. Ea a fost prezentată de coordonatorul proiectului, Dr. Ion Ghinoiu, la începutul volumului I (apărut în 2003). Să spunem, totuşi, că în diverse variante (în principal fie ca atlase etnolingvistice, fie ca atlase etnografice), ideea lucrărilor de acest fel a apărut nu întâmplător în Europa în secolul al XIX-lea, adică într-o epocă rămasă în istorie sub denumirea de „secolul naţionalităţilor". Nevoia popoarelor de a-şi afirma identitatea prin cultura lor tradiţională a generat ca ştiinţă nouă *etnografia*. În aceeaşi perioadă, în special prin contribuţia unei serii de mari savanţi germani (Carl Ritter, Alexander von Humboldt, Friedrich Ratzel, Adolf Bastian) ce acoperă cu activitatea lor aproape întreg secolul, se cristalizează ca disciplină modernă *geografia*, adică ştiinţa ce va furniza cercetării şi cunoaşterii metoda de bază a atlaselor – cartografia. Prin urmare, atlasele etnografice apar la întâlnirea dintre aceste două ştiinţe: etnografia şi geografia. (De altfel, Ratzel şi Bastian sunt figuri integrate în mod categoric şi în istoria etnografiei).

Aşa cum a arătat Ion Ghinoiu în prefaţa *din* (şi nu numai *la*) primul volum, în ţara noastră precursorii ideii de atlas etnografic au fost George Vâlsan, Dumitru Caracostea, Traian Herseni, dar mai cu seamă Romulus Vuia. Se cuvine să adăugăm acestor ilustre nume pe acela al lui Ion Conea, care a lansat într-o vreme ideea unui atlas toponimic, dar şi pe acela, poate chiar înaintea celorlalte, al lui Simion Mehedinţi – nu doar pentru că a fost profesorul unora dintre cei amintiţi, ci pentru că a ilustrat, cel mai eficient la nivel universitar, simbioza dintre geografie şi etnografie; Mehedinţi a teoretizat reprezentarea cartografică a datelor etnografice şi a condus cercetări privind răspândirea areală a unor astfel de date. În fine, trecând peste mai cunoscutele atlase lingvistice, dar rămânând în cadrul lucrărilor de tip atlas, să menţionăm şi tipărirea în anii din urmă a patru volume din atlasul antropologic al României, din care s-au publicat (pe regiuni) volumele reprezentând: Muntenia (în 1999), Banatul de Est (2004), Maramureşul (2004) şi Transilvania (2005); e vorba, firește, de atlase de antropologie fizică (biologică), dar care intră în cea mai fericită complementaritate cu atlasul etnografic.

Odiseea din spatele acestei lucrări sintetice capitale în forma ei concretă, realizată, e lungă şi agitată. Anchetele sistematice vizând în mod expres realizarea unui atlas au fost proiectate la

începutul anilor ’70; practic însă, istoria atlasului coincide în mare măsură cu istoria Institutului, încununând eforturile (nu scutite, după câte ştim, de momente tensionate) ale mai multor cohorte de cercetători. Printre coordonatorii lucrării s-au numărat figuri precum Romulus Vulcănescu, Ion Vlăduțiu, Paul Petrescu şi, cu un plus de merit pentru finalizare, Ion Ghinoiu.

*

În acest al doilea volum al *Atlasului etnografic român* ni se propune o incursiune în viața țăranului. Tema volumului o constituie ocupațiile de bază ale românilor. Ele sunt descrise în patru capitole: câte unul pentru agricultură (cultivarea pământului, dar şi viticultura, pomicultura, grădinăritul, culesul din natură) şi pentru creşterea animalelor, urmând apoi un capitol pentru albinărit, sericicultură, pescuit şi vânătoare, ultimul capitol fiind dedicat transportului şi schimbului.

Câteva date statistice lasă să se înțeleagă impresionantul efort de culegere a datelor: într-adevăr, pentru realizarea lucrării s-au efectuat investigații în 536 de sate, pe baza unui chestionar cu 1 200 de întrebări, la care au fost solicitați să răspundă 18 000 de țărani. Uneori întrebările înaintează până la mici detalii, precum materialul din care sunt confecționate recipientele şi vehiculele pentru transportul strugurilor (coşarca, târna, brenta, hârdăul, banița, butea, polobocul, corița etc. – cf. pp. 142–143) sau tipuri de capcane pentru vânătoare (laț simplu, gratii, cuşca rotundă de lemn, groapa etc. – cf. pp. 258–259). Lucrarea furnizează astfel răspunsuri la toate întrebările principale legate de modul de procurare a hranei, depăşind mult nivelul cunoştințelor generale în acest domeniu.

Utilizarea acestui atlas e înlesnită de împărțirea pe capitole bine delimitate şi structurate, fiecare capitol beneficiind de o scurtă introducere în care sunt rezumate aspectele tratate – cu unele detalii inadecvate cartografierii, dar care dau seama de dimensiunea istorică a faptelor, aspect foarte important pentru o viziune completă asupra realității descrise. Tot pentru a întregi viziunea de ansamblu, fiecărei hărți îi este ataşată o planşă cu elocvente imagini fotografice din arhiva Institutului, ce sporesc o dată mai mult atractivitatea atlasului şi, bineînțeles, valoarea lui. Dintre aceste imagini impresionează prin vechimea ori insolitul conținutului: prăşitul porumbului cu rarița în județul Gorj, surla–fierbătoare din județul Brăila, stupi primitivi din județul Mehedinți, pod plutitor pe Someş, aratul cu bivoli în județul Braşov, plug de lemn din județul Alba, jupuitul vulpii în județul Satu Mare şi multe altele.

În primul capitol al lucrării primim, prin intermediul hărților, informații legate de cultivarea pământului (plante cultivate – cereale, textile, oleaginoase industriale şi de nutreț –, precum şi unelte şi tehnici pentru obținerea terenurilor agricole, tehnici şi procedee de arat, dar şi timpul în care se efectuează operațiunile). În general, în prezentarea hărților se pleacă de la un aspect simplu, general, ajungându-se la unul cât mai detaliat.

Activitățile specifice cultivării pământului – precum aratul, semănatul, întreținerea culturilor etc. – se desfăşurau în alternanță cu anumite sărbători, prin care se invoca ajutorul diferiților sfinți, zeități, sau forțe ale naturii. De asemenea, implicat în munca ce asigura hrana familiei sale, țăranul român a apelat la ritualuri magice pentru a avea pământ roditor, belşug sau animale sănătoase. El a dezvoltat un adevărat calendar agricol, înțesat cu credințe magice şi ceremonial specific de binecuvântare a solului precum Paparuda (zeița care aducea ploaia), Caloianul (tot pentru aducerea ploilor, dar şi pentru oprirea acestora), Tânjaua de pe Mara, prin care se lăuda hărnicia gospodarului ce ieşea primul la arat. Activitățile descrise în *Atlasul etnografic român* şi practicate la sate sunt pentru țăranul român prilejuri de a compune poezii, doine, zicători, rime (*Mară, Mară, râu frumos, / În această mândră zi de Sângiorz, / Spală toate relele, / Şi ne adă binele, / Pace-n lume / Roade bune, / Bine-n țară, / Grâu la vară!*) şi chiar balade (ca, de exemplu, perla folclorului românesc, *Miorița*, ce vorbeşte despre viața şi viziunea despre lume a ciobanilor).

Capitolul al doilea, „Creşterea animalelor” – unul dintre cele mai complexe –, începe cu prezentarea animalelor crescute în gospodărie (cornute mari, ovine, caprine, cabaline, porcine), continuă cu prezentarea animalelor ținute în regim de supraveghere şi libertate, făcându-se apoi o trecere lină spre detalii precum locul de creştere a animalelor în anotimpurile anului, funcția şi denumirea stânei (sau târlei) de oi şi a amenajărilor adiacente, spre a se încheia cu prezentarea cât mai

amănunţită şi riguroasă a activităţilor şi uneltelor de la stână. Aflăm astfel date despre construcţia în care se prepara brânza, denumirile comarnicului pentru muls, ale vaselor pentru preparat brânza la stână („căldare de aramă", „hârdău", „covată", „crinta" pentru scurs zerul, „teasc", „buduroi", „jgheab de saramură" şi altele). Hărţile nu relevă doar activităţi şi unelte folosite, ci prezintă de asemenea denumirile acordate conducătorilor stânei, sau celui ce păzeşte turma de oi sau capre, ori cireada de vaci şi boi. Observatorul atent al unei astfel de hărţi (vezi, de ex., p. 211) va descoperi că denumiri precum „baci", „başĭ", „başin", „băcioi", răspândite cu preponderenţă în zona Moldovei se întâlnesc şi în zona de câmpie (Câmpia Romanaţilor), podiş (Podişul Transilvaniei) şi chair în Carpaţii Orientali, ceea ce grăieşte de la sine despre unitatea geografică a culturii tradiţionale româneşti. De asemenea, atrage atenţia multitudinea termenilor ce desemnează acelaşi obiect sau activitate. Sinonime pentru „baci" mai sunt şi „adevărant" („liverant"), „arândaş", „birău de turmă" („stânăghirău"), „casir" („caşir"), „cioban", „fruntaş", „garant", „maierul muntelui", „mocan", „păcurar", „purtător de oi", „şef de suhat", „şef de târlă", „stăpân de munte", „stăpân de oi", „stânaş", „vătaf", „propietarul stânei". Şi uneltele folosite beneficiază de un spectru larg de denumiri, ce descriu în fapt acelaşi obiect (piesa tăietoare din uneltele de arat din lemn se numeşte „fier", „sapă", „corfă", „brăzdar", „botul plugului", „custură", „cuţit lat", „fier mare", „fier scurt", „opincă", „sabot" – p. 89), sau activităţi precum defrişarea (numită şi „curătură", „curăţire", „runcuire", „târsătură", „iertuire", „râtaş", „uricuit" – „uriceală", „urcit" –, „poienare", „rogolitură", „leş", „ciungire"; vezi p. 61). Putem deja conchide din cele constatate până acum că marea bogăţie de termeni pentru acelaşi obiect constituie unul dintre aspectele spectaculoase ale *Atlasului*. Judecând însă mai profund, bogăţia de termeni reprezintă o dovadă a excepţionalelor resurse de inventivitate ale limbii române. Iar în spatele acestor resurse stau deopotrivă amploarea şi intensitatea practicării activităţilor în care sunt implicate obiectele respective (fie că e vorba de obiecte ca atare, sau de oameni în anumite roluri sociale).

Ocupaţiile deveneau pentru oamenii satului un mod de viaţă în care se implicau deopotrivă tineri, bătrâni, femei, bărbaţi. În cel de al treilea capitol („Albinăritul. Sericicultura. Pescuitul. Vânătoarea"), este descrisă o ocupaţie specifică femeilor şi copiilor: creşterea viermilor de mătase. Harta de la pag. 233 înfăţişează arealele de răspândire a acestei activităţi în funcţie de soiurile de viermi (albi, galbeni, vărgaţi, roz, verzi, gri-vineţi), de tehnicile de „înviere" a ouălor (la sobă, la cloşcă, la soare, în sân, în lână sau câlţi, în căciulă), de locul creşterii (pe mese, pe paturi, pe poliţe de scânduri, pe gratii de nuiele), de soiul de frunze cu care sunt hrăniţi (dud, stejar, arţar, salată, păpădie, susai, urzici). Pentru a arăta rostul şi finalitatea acestei activităţi au fost alese unele dintre cele mai frumoase şi elocvente imagini: fire de borangic, dulap pentru prelucrarea borangicului şi elementul ce desăvârşeşte portul popular feminin – marama din borangic (purtată de femei din judeţele Olt, Gorj şi Vrancea). Sericicultura se practica îndeosebi în Moldova, Dobrogea, Muntenia, Oltenia şi într-un număr nesemnificativ de sate din Banat.

Practicile empirice de vindecare, aşa-zisele „leacuri băbeşti", au salvat de multe ori viaţa ţăranilor români. Neavând acces la medicamente şi la mijloacele moderne de vindecare (sau măcar de ameliorare a stării de sănătate), ţăranii apelau şi apelează încă la natură, găsind în sânul acesteia leacurile la diferite afecţiuni. Harta de la pagina 157 este cea mai bogată în elemente enumerate, în ea menţionându-se nu mai puţin de 86 de plante medicinale răspândite pe teritoriul României (laptele cucului, anason, cătuşnică sau iarba mâţei, ciuboţica cucului, coceni căpreşti, dosnică sau somnoroasă, tătăneasă, iarba vântului, rostopască, sânziană, iarba osului sau mălăiel, măselariţă sau nebunariţă, untul pământului sau fluierătoare, popimnic, pătlagină sau limba oii etc., etc.).

Capacitatea extraordinară a ţăranului român de adaptare la mediu prin dezvoltarea unor soluţii ingenioase cu materiale simple şi unelte precare este oglindită în modul în care se efectua transportul greutăţilor: purtate de om, de animale, sau pe apă. Mijloace de transport acţionate de om sunt răspândite în toată ţara: prin târâre (târşul), prin susţinere (targa), prin alunecare (săniuţa), prin tragere (căruţul), prin împingere (roaba) (v. harta de la p. 277).

O categorie aparte o formează hărţile ce fac referire la situarea unor activităţi în timp: perioadele din an propice pentru arat (primăvara, vara, toamna), perioadele istorice în care s-a introdus plugul de fier (în Câmpia Română, în Dobrogea şi în unele zone din Moldova plugul de fier a

fost introdus cel mai timpuriu – în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea –, în vreme ce în Podişul Transilvaniei, Banat şi Crişana s-a introdus cu precădere după anul 1920). O altă hartă de acest tip ne prezintă, în capitolul al patrulea, principalele ocazii de schimburi comerciale periodice (1 martie – Dochia, 25 martie – Blagoveştenia, 1 mai – Armindeni, 20 iulie – Sfântul Ilie, 6 august – Schimbarea la faţă, 14 septembrie – Ziua Crucii etc).

Atlasul (vol. II, de care ne ocupăm aici cu un plus de spirit analitic) se încheie cu o hartă interesantă ce vizează trocul: produsele date la schimb şi cele primite în loc, activitate intensă şi diversificată în partea de sud a ţării, aşa cum arată harta (p. 295). Trocul se realiza în funcţie de necesităţile gospodăreşti ale ţăranilor şi de zona în care ei locuiau: cei de la câmpie (din Câmpia Română în special) ofereau cu precădere cereale şi primeau de la locuitorii unor zone mai înalte precum Podişul Getic sau Subcarpaţii de Curbură produse ale subsolului, produse meşteşugăreşti, animale, legume, fructe.

Prin conţinutul său, lucrarea îşi confirmă denumirea de „atlas", totalizând peste 700 de hărţi. Atlasul este lesne de folosit atât de români cât şi de persoanele de alte naţionalităţi şi culturi, deoarece părţile de text (paginile ca atare, dar şi explicaţiile la hărţi şi la fotografii) sunt traduse în trei limbi cu o amplă influenţă internaţională (engleză, franceză, germană).

*

A veni cu observaţii critice la o asemenea lucrare pare aproape o impietate. Totuşi, din surdina unei critici cordiale, ne îngăduim două observaţii.

Una priveşte nenumerotarea hărţilor şi a ilustraţiilor. Sigur că (în cazul nevoii de referire contextuală, de exemplu) şi hărţile şi fotografiile pot fi identificate uşor după numerotarea paginilor. Totuşi, dacă hărţile sunt ordonate una pe o pagină, fotografiile apar mai multe pe aceeaşi unitate tipografică, cee ce complică un pic operaţiunea de referire, dovedind, tocmai, necesitatea numerotării. A doua observaţie e mai delicată şi cade sub incidenţa circumstanţelor atenuante. E vorba de absenţa reprezentărilor privitoare la românii pe care „teroarea istoriei" (după o expresie a lui Mircea Eliade) i-a plasat (cel puţin deocamdată) în afara graniţelor de astăzi ale României. Se înţelege însă că, în perioada de proiectare a lucrării şi mai ales de culegere a materialelor de teren, referirile la românii din împrejurimi erau supuse tabuizării istorico-politice. Istoria e marcată însă nu numai de momente de „teroare", dar şi de „ore astrale" (spusa aparţine, de astă dată, lui Stefan Zweig). Cu speranţa într-un astfel de ceas providenţial pentru toţi românii, poate că autorii *Atlasului* se vor gândi la un volum suplimentar rezervat etnografiei românilor din Basarabia, Bucovina, Ungaria şi Peninsula Balcanică. Oricât de mari ar fi dificultăţile (financiare, politice etc.), acest ţel nu trebuie abandonat, fie şi cu concesia reportării lui către o generaţie viitoare de cercetători.

În ansamblu, *Atlasul etnografic român* fixează pe firmamentul timpului nemăsurabil valorile civilizaţiei tradiţionale româneşti, pe care criticul de artă Giulio Carlo Argan o considera drept cea mai bogată civilizaţie ţărănească din Europa. De aceea, orice contribuţie – mai mică ori mai mare – la acest *opus magnum* conferă autorului ei liniştea de a-şi spune, testamentar: „N-am trăit degeaba!"

Gheorghiţă Geană, Raluca Nicoleta Preda